

II. MEŞRUTİYETİN BİRİNCİ YILINDA RESİMLİ KİTAP DERGİSİNDE EDEBİYAT GÜNDEMİ

Yakup ÖZTÜRK*

Öz: II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Türk basınında II. Abdülhamid döneminin görece baskı ortamından çıkan gazeteciler, edebiyatçılar, çeşitli sahalarda faaliyet yürüten sanatçılar, okur-yazar zümreler ardı ardına gazete ve dergi çıkarmaya başlamışlardır. Pek çoğu bir ya da birkaç sayıdan öteye gidemeyen bu yayınlar arasında uzun soluklu çıkan, II. Meşrutiyet dönemi Türk edebiyatını ve Türk basınına temsil eden önemli dergiler de olmuştur. Bunlardan biri de 1908 yılı Eylül ayından 1913 yılı Şubat ayına kadar 51 sayı çıkan Resimli Kitap dergisidir. Bu çalışmada, Resimli Kitap dergisinin II. Meşrutiyet'in ilanının hemen arkasından çıkmaya başlaması, Meşrutiyet öncesi döneme ve dönemin padişahı II. Abdülhamid'e muhalefeti dolayısıyla yeni dönemden beklentilerini ve bunları ne derece tatmin edebildiklerine dair görüşleri ele alınacaktır. Bu çalışmada aylık olarak epey hacimli sayılarla çıkan Resimli Kitap'ın ilk bir yılı incelenecektir. Zira II. Meşrutiyet'in politik, edebî ve sosyal sahalardaki özgürlükçü kimliğinin birinci yılından sonra zayıflayarak kaybolduğu dönemin matbuatında ve önemli isimlerinin söylemlerinde görülmektedir. Büyük umutlarla beklenen meşrutiyet, sanat ve siyaset meselelerine tanıdığı kontrolsüz özgürlükten sonra yerini yeniden baskı rejimine bırakmıştır. Burada ilk bir yıllık süre içerisinde dergi kadrolarının hürriyetten beklentisi, edebiyatın yeni dönemde yerine getirmesi istenen görevleri değerlendirilecektir. II. Meşrutiyet'in ilanıyla basın hürriyetine yönelik heyecanın en yüksek seviyede olduğu bu ilk yılda, edebiyatın istenen verimi ortaya koymadığı eleştirileri ortaya çıkacaktır. Özellikle edebiyat sohbetleri sütunlarında II. Meşrutiyet'le birlikte daha gerçekçi, vatanperver bir edebiyata dönmek gerektiği arzusu üzerinde durulacaktır. Öte yandan Resimli Kitap'ta kadın edebiyatçılara dair yazılar, yerli ve yabancı tiyatro teorisine dair görüşler, dil meseleleri, matbuatın yapısı gibi çeşitli başlıklarda metinler görülecektir.

Anahtar Sözcükler: II. Meşrutiyet, hürriyet, Türk basını, Resimli Kitap, milliyetçilik, edebiyat, eleştiri.

The Literature Agenda in Resimli Kitap magazine in the First Year of the Second Constitutional Rule

Abstract: After the declaration of the Second Constitutional Era, journalists, writers, artists working in various fields, and literate groups in the Turkish press, who emerged from the relatively oppressive environment of the reign of Abdulhamid II, began to publish newspapers and magazines one after another. Among these publications, many of which could not go beyond one or a few issues, there were also long-running, important magazines representing Turkish literature and the Turkish press during the Second Constitutional Era. One of these was Resimli Kitap, which published 51 issues from

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE, E-posta: yakup.ozturk@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3840-4177

September 1908 to February 1913. In this study, the fact that Resimli Kitap began publishing immediately after the declaration of the Second Constitutional Era, and their opposition to the pre-constitutional era and the sultan of the period, Abdulhamid II, will be discussed, as will their expectations from the new era and their views on the extent to which they were able to satisfy these expectations. The first year of Resimli Kitap, which was published monthly with quite voluminous issues, will be examined. Indeed, the liberal identity of the Second Constitutional Era in political, literary, and social fields weakened and disappeared after its first year, as evidenced in the press and the discourses of prominent figures of the period. The constitutional monarchy, awaited with great hope, gave way to a repressive regime after granting unchecked freedom in matters of art and politics. This section will evaluate the expectations of the magazine staff regarding freedom during the first year, and the tasks that literature was expected to fulfill in this new era. In this first year, when the excitement of the Second Constitutional Era was at its highest, criticisms will be drawn that the magazine's expectations from literature have not yet been sufficiently met. In particular, the literary conversation columns will focus on the desire to return to a more realistic and patriotic literature with the Second Constitutional Era. On the other hand, articles on women writers, views on domestic and foreign theater theory, language issues, and texts with various titles such as the structure of the press will be seen in the Resimli Kitap.

Keywords: II. Constitutional Monarchy, Freedom, Turkish Press, Resimli Kitap, nationalism, literature, criticism.

Giriş

Resimli Kitap dergisi, 1908 yılı Eylül ayı ile 1913'ün Şubat ayı arasında aylık olarak 51 sayı çıkmıştır. Derginin yayımlanmasında Ubeydullah Esad ve Faik Sabri'nin [Duran] rolü büyüktür. Ubeydullah Esad derginin son sayısına kadar müdürlük görevini sürdürür. Faik Sabri ise beşinci sayıdan sonra başyazarlıktan ayrılarak kendi başına *Resimli Roman* mecmuasını çıkarır. *Resimli Kitap* dergisindeki duyuruya göre *Resimli Roman* her ay 100 sayfalık hacmi içerisinde 60'a yakın resme yer verecektir. Her sayısında bir romanın tamamından başka 3-4 küçük hikâye ve manzum hikâyeler yayımlayacaktır. Telif, tercüme roman ve piyesler de derginin sayfalarında görülecektir. 1 Mart'ta çıkacak 1. sayısında yayımlanan ve Safvet Nezihî'nin *Kadınlar Arasında* metni, derginin ilk romanı olacaktır. Ali Haydar Emir'in *Sultan Selim-i Salis* başlıklı tarihî piyesi de burada okur karşısına çıkacaktır.¹ *Resimli Kitap*'ta Faik Sabri'nin yerine M. Rauf gelecektir. *Resimli Kitap*, uzun bir dönem II. Abdülhamid döneminde basın üzerindeki tahakkümün ağırlığını yaşamış kadrolar tarafından çıkarılmıştır. 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle 13 Nisan 1909'daki meşhur 31 Mart Vak'asına kadar gazetecilik ve matbuat üzerinde herhangi bir baskı, Basın Yönetmeliği, Sansür Kanunu gibi resmî bir muamele görülmemiştir. Dolayısıyla *Resimli Kitap*'ın bu çalışmada ele alınacak sayılarında dergi yazarlarını engelleyecek ya da sansüre tâbi tutacak herhangi bir tesir yoktur. Düşündüklerini, taleplerini hür bir biçimde yazabilmeleri II. Meşrutiyet'in ilk aylarında Türk matbuatının beklentilerini açıkça görebilmek imkânını doğurur. Ancak bu çalışma, edebiyat çevrelerinin II. Meşrutiyet'in ilanını, II. Meşrutiyet öncesinde basın ve edebiyat hürriyetinin olmadığına dair eleştirilerinin sonlanması adına bir imkâna dönüştüremediklerini daha derginin birinci yılından hareketle ortaya koyacaktır. Derginin yazarları, hürriyet ortamı geldiği hâlde, hâlâ Meşrutiyet öncesi edebiyat

¹ *Resimli Roman* dergisi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan ve Alan, (2023).

alışkanlıklarının devam ettiğini eleştireceklerdir. Öte yandan Necmettin Turinay, *Resimli Kitap*'ın 1908'den sonraki basın hürriyetinden yararlanarak çıkan dergilerin çoğuna tekaddüm etmesine dikkati çeker. Turinay yazısında 24 Temmuz 1324'ün Türk basınında sansürün kalktığı tarih olarak kabul edildiğini, bu havanın aydınlar arasında memleketi gerilikten kurtarmak için müsait bir zemin yarattığı düşüncesi uyandırdığını dile getirir (1983, s. 25). *Resimli Kitap*, basın hürriyetinden yararlanarak çıkmış bir dergi olsa da yayımladığı yazılarla bu hürriyetten yeterli verimi alamadıklarını itiraf eden bir dergi olmuştur.

Resimli Kitap'ın imzasız yayımlanan "İlk Söz" yazısında: "Dergi tuttuğu yolu, ciddiyet dairesinde hüsn-i hizmet olarak tarif eden intifânın ikinci derecede kaldığı" söylenmiştir. Dergi, II. Abdülhamid aleyhtarlığı noktasındaki tavrını son derece güçlü bir biçimde her fırsatta dile getirmiştir. Memleketin matbaacılıkta dahi geri kalmasının sebebini "müstebid" dönemin politikalarında görmüştür. *Resimli Kitap*'ta edebiyat, tarih, siyaset, bilim, dış politika, iç siyaset üzerine yazılar yer almıştır. Şiir, hikâye türündeki eserlerde telifin yanında çeviri metinler de bulunur. Şiir, mensur şiir, roman, hikâye, tiyatro, tercüme, hatıra, inceleme, eleştiri, yeni çıkan dergi ve gazetelerin tanıtımı dergide Türk edebiyatı ile ilgilidir. *Resimli Kitap*'ın edebiyat tarihi açısından en değerli sayfalarını Raif Necdet'in yazdığı Musahabe-i Edebiyyeler oluşturur. Bu tefrika 12. sayıdan 50. sayfaya kadar sürmüştür.

Meşrutiyet senelerinin ve öncesinde Edebiyat-ı Cedidecilerin tanınan bütün isimleri *Resimli Kitap*'ta görünür. 51 sayı yayımlanan dergide 157 şair ve yazar imzası vardır. Bu rakama yabancı imzalar dâhil değildir. *Resimli Kitap*'ta İzzed Melih'in *Tezad*, Safvetî Ziya'nın *Yıldız Böcekleri*, Keçecizade İzzed Fuad'ın "İstanbul: Meşrutiyetten Evvel ve Sonra" eserleri tefrika edilmiştir. Türk edebiyatının en tartışmalı piyeslerinden *Çıkmaz Sokak* da burada yayımlanmıştır. Bu oyun dergi ile Fecr-i Âticilerin arasının açılmasına sebep olacak tartışmaları getirmiştir. Raif Necdet'in *Resimli Kitap*'ta tefrika edilen Şehabeddin Süleyman'ın *Çıkmaz Sokak* oyununu ahlaka mugayir ve sakıncalı bulan ilk edebiyat sohbetinden sonra geniş bir kadroyla dergiye dahil olan Fecr-i Âticilerle derginin arası açılmıştır. Dönemin bazı dergilerinde Raif Necdet'e cevap veren yazılar da çıkmıştır. Nâzım H. Polat'ın tespiti ile Raif Necdet'e ilk itiraz eden Yakup Kadri olmuştur. Yakup Kadri, sadece Raif Necdet'in *Çıkmaz Sokak* hakkındaki eleştirilerini değil, söz konusu eleştiriye de içinde barındıran uzun yazısındaki iddialarının tümünü reddetmiştir. Raif Necdet'e göre edebiyat, hayatın fotoğrafını çekmektir. Yakup Kadri ise, sanat, şahsî ve muhterem görüşünü savunduğu için kimse kimseye benim gibi yap diyemez, kanaatindedir.²

Resimli Kitap, kendi matbaasını kurmasıyla da araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Avrupa'dan makineler getirtmişler, ikinci sayıdan sonra yazıların ve resimlerin güzelliğine itina göstermişlerdir. Seniha Sami Moralı'nın vurguladığı üzere *Resimli Kitap*'ta "Yurda ve yabancı memleketlere ve bilhassa Avrupa'ya ait yazılar, resimler, Avrupa hanedanları ile meşhur rical ve artistlere ait portreler, en meşhur tabloların kopyaları, kadın modalarına ait son modeller pek güzel basılmıştır. Resimler makalelere tekabül etmemişekseriya büsbütün müstakil yer almıştır." (1979, s. 37) Kurdukları matbaada başka dergilerin basıldığı da da yine derginin sayfalarında yer almaktadır. *Musavver Muhit* bu dergilerden biridir ve *Resimli Kitap*'ın dördüncü sayısında "Musavver Muhit'in idarehanemiz marifetiyle çıkarıldığı" ifadesi kullanılmıştır. Dönemin hemen bütün meşhur edebiyatçıları asıl burada toplanmıştır. Tanıtım yazısında

² Polat, daha sonra bu tartışmaya Raif Necdet'in taraftarı olarak M. Rauf'un da katıldığını, söz konusu tartışmanın dönemin diğer dergilerinde nasıl cereyan ettiğini ortaya koymuştur. Detaylı bilgi için bkz. 1987, s. 72-29.

Hâmid, Ekrem, Hâlid Ziya ve Tevfik Fikret kuşağını takip ederek yetişen nesle ev sahipliği yaptığı da dile getirilir. Kadrosunda Rezaizade Ekrem, Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin, Süleyman Nazif, Faik Ali, Ahmed Haşim, Emin Bülend, Hamdullah Subhi gibi isimler vardır.

Resimli Kitap, hürriyetin ilanını son derece verimli hamlelerle karşılamış, Tevfik Fikret gibi II. Meşrutiyet öncesinin sembol isimlerinin şiirlerine sayfalarında yer vermiştir. Tevfik Fikret'in o vakte kadar elden ele gizlice dolaşan "Sis" şiirinin tamamı bu dergide yayımlanmıştır.³ (Morali, 1979, s. 38) Aynı şekilde yine hürriyetçi isimlerin başında gelen Namık Kemal'in çeşitli vesilelerle anıldığı, fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. İlk sayıda Namık Kemal'in fotoğrafı hakkında yazılmış mersiyeler, şiirlere yer verilmiş; inkılabın bilincinde olduğu Namık Kemal'i tebci edilmek istenmiştir. II. Meşrutiyet'i karşılayan yeni Türk matbuatı kendi kahramanlarını yaratmadan önce eski dönemin kahramanlarını idealize etmeyi sürdürmüştür. Üçüncü sayıdaki Hamdullah Subhi'nin "Midhat Paşa" şiiri (Hamdullah Subhi, 1324, s. 245) ilk mısralarında Namık Kemal'e yer verilmiştir: "Bolayır bir şehid-i muhteremin / Bi-nişân makberiyle yâd olunur / Taif gam-nümâ o meşhed-i nûr / Acı bir hatıranladır meşhûr".

Resimli Kitap, birinci sayısından itibaren II. Abdülhamid döneminin "baskıcı" ortamından kurtulmanın heyecanını yansıtır. Ancak İttihat ve Terakki'ye bağlılık hususunda herhangi bir tereddüt gösterilmese de bu bağlılık zamanla parti idarecilerinin birtakım tutumları ve kabiliyetsizlikleri dolayısıyla zayıflamıştır. Buna, İttihatçıların politikalarını eleştiren gazetecilerin sokak ortalarında katledilmeleri, Bâbîâlî ve Çırağan Baskını gibi istikrarı ortadan kaldıran eylemler, Trablusgarp'tan başlayarak ardı ardına gelen savaşlar sebep olmuştur. Öte yandan söz konusu uygulamalar ve olaylar II. Meşrutiyet'in büyük umutlarla karşılanışını çabuk yok etmiştir.

1. Resimli Kitap'ta Edebî Türler

Resimli Kitap dergisinde edebiyat-kültür yazılarının en geniş başlıklarını edebî türler oluşturur. II. Abdülhamid döneminde yaklaşık otuz yıl metne dayalı tiyatronun oynanamaması, II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber bu türe dair telif eser, tercüme oyunlar, eleştiri metinlerinin yoğun bir biçimde üretilmesini gerektirmiştir. Türk edebiyatında tiyatroya dair oluşan boşluğun telafisi için uzun yıllar suskun kalan Servet-i Fünun kuşağı dahi bu dönemde telif piyesler kaleme almışlardır. *Resimli Kitap* dergisi de hem tiyatro eleştirisinde hem de sahnelerde oynanan oyunlar hakkında söz sahibi olmuştur. Dergi, şiir karşısında tiyatroya daha çok önem vermiştir. İlk bir yılında şiire dair yazılanların hacmi oldukça düşüktür. Süleyman Nazif'in şiir ve ahlak meselesine yoğunlaşan yazıları bir yana bırakılsa geriye sözü edilir bir şiir yazısı kalmayacaktır. Dergide roman ve Türk romanına dair yapılan tartışmalarda en öne çıkan Safveti Nezihî'nin özellikle Ahmed Midhat Efendi'nin romancılığına dair söyledikleridir.

1. 1. Tiyatro Türüne Dair Yazılar

Resimli Kitap dergisinde Türk tiyatrosu ve sahne faaliyetleri hakkında yorumlarla desteklenen haberler de vardır. Birinci sayıdan itibaren özellikle İstanbul'da son bir ay içinde ne türden oyunların, nerelerde, kimler tarafından sahnelendiğini görmek mümkündür. Bunlarda dikkat çeken husus, halkın tiyatroya tevecüh gösterip göstermemesinin, tiyatro faaliyetlerinde belirleyici en aslı unsur olduğudur. Metinlerin

³Söz konusu şiir, Tevfik Fikret'in "Rücu" şiiriyle beraber *Resimli Kitap*'ın birinci sayısının 9 ve 10. sayfalarında yer alır.

bir mesaj vermek gayesi taşıdığı, seyirci ilgisinin “istibdat” döneminden çıktığını hissettiren oyunlara yöneldiği vurgusu göze çarpar. Mesela Fehim Efendi Kumpanyası, Şemseddin Sami'nin *Besa* oyununu sahnelemiştir. Sözünde durmak için evladını öldürmekte ısrar eden bir babanın hikâyesini anlatan oyunda, “otuz senelik zulmetten kurtulan halk” Şemseddin Sami'yi alkışlara boğmuştur. Namık Kemal'in *Vatan* oyunu da oynanmıştır. Öte yandan *Paris'te Misk Sokağı Cinayeti* halk rağbet göstermediği için oynanamamıştır. Benliyan Kumpanyası, Hüseyin Rahmi'nin *Mürebbiye* oyununu seyirci karşısına çıkarmıştır. Tepebaşı Kışık Tiyatrosunda millî tiyatronun resmî açılışı yapılmış, Burhaneddin Bey, burada Tarık bin Ziyad rolüne çıkmıştır. İzzet Melih de ona yardımcı olarak rolü icra etmiştir. Ali Kemal, tiyatronun önemine dair, millî tiyatronun kurulmasını müjdeleyen bir konuşma yapmıştır. Dergide bu konuşmanın tam metni yer alır. (Ali Kemal, 1324, s. 181-187) Konuşmada, “Fikirlerimizi harekete geçiren vasıtalardan biri tiyatrodur.” denir. Millî bir tiyatronun kurulması bahsi çeşitli yazılarla derginin gelecek sayılarına da yayılır. Nitekim üçüncü sayıda Halid Ziya'nın uzunca sayılabilecek “Temaşa” başlıklı bir yazısı vardır. Yazıda, Avrupa toplumları ve edebiyatlarında tiyatronun yerinden bahsedildikten sonra yazının sadece son paragrafında millî tiyatro için bir heyet kurulduğu müjdesi verilir. Yazıda Maarif Nazırı Ekrem Bey'in Müze Müdürü Hamdi Bey'in himayesinde kurulan bir heyetin başarılı olmasını beklemenin vicdanî bir vazife olarak telakki edilmesi gerektiğini söylediği aktarılır.

O tarihlerde ilk kalem tecrübelerini dergilerde sergileyen genç Halide Edib Adıvar, Halide Salih adıyla “Tiyatro Edebiyatı” başlıklı bir yazı yazmıştır. Bu yazıya göre Türkler kadar edebiyatının tiyatro kısmı fakir bir millet yoktur. Matbuatta çıkan tiyatro yazılarının neredeyse tamamında Fransızlardan başka bir milletin tiyatrosundan bahsedilmez. Oysa İngilizlerle İspanyolların oyunları renkli, çeşitli güzellikleri barındırır. Shakespeare, Alman Schlegel yazıda sözü edilen tiyatro yazarları olarak dikkat çeker. Halide Salih bu türden fikirlerini *Resimli Kitap*'ta yazacağını haber verir. Schlegel'in tiyatro sanatı hakkındaki tarihî ve nazarı görüşlerine yer verdikten sonra bunların Türk edebiyatına temas edenlerini ve bunlar hakkındaki mülahazalarını yazacağını dile getirir (1325, s. 699-703). Mayıs 1909 tarihli sekizinci sayıda da Müfit Ratib “Tiyatro ve Ahlak” başlığı ile bir yazı yazmıştır. Burada genel olarak tiyatro sanatından bahsetmiştir. Müfid Ratib, aynı başlıktaki yazılarını on ikinci sayıya kadar sürdürmüştür.⁴

1. 2. Şiir Türüne Dair Yazılar

Resimli Kitap dergisinde tiyatro yazıları yanında Türk şiiri, şiirde ahlak, şiir meseleleri gibi bu türe ayrılmış yazılarla da karşılaşırız. 1908 yılı Ekim ayında yayımlanan ikinci sayıda Süleyman Nazif'e ait “Şiir ve Ahlak” yazısı vardır. “Sanat, ticaret veya memuriyet değildir. Ahlak onun başlıca evsâf-ı lâzimesinden olsun!” diyen Süleyman Nazif, sadece edebiyatta değil, güzel sanatların hiçbirinde ahlak kaygısı diye bir şeyin olamayacağını savunur. Ona göre edebiyatta önemli olan ifade gücü, yazma kabiliyetidir. Ulvî bir mesele fena tasvir olunduğunda takdir görmez. Aksi de mümkündür. Son derece ahlakçı olan Fikret'in “Âveng-i Tesâvir”de Nedim'e ahlakçı nazarıyla bakmadığını özellikle vurgular. Müfsit olan Nedim'in divanı değil, zamanıdır (Süleyman Nazif, 1324, s. 119). Süleyman Nazif'e göre gerek siyasette gerek edebiyatta duraklama dönemleri ya da fesat eserler varsa bunun sebebini şairlerden ziyade vezirlerin divanlarında aramak gerekir.

⁴*Resimli Kitap*, bu sayıya ek olarak derginin birinci senesini doldurmasının hatırası olarak *Bursa Hatıra-i Seyahat-i Hümayun*'u okurlarına hediye etmiştir. Bursa tarihi araştırmaları için önemli bir kitapçık olan bu eke dikkat çekmek gerekir.

Türk edebiyatında edebi kimliği ile çok fazla yer etmeyecek olsa da *Resimli Kitap*'ta, yazdığı bazı şiirler dolayısıyla ele alınan Hoca Tahsin'i bu başlık altında hatırlamak yerinde olacaktır. Dördüncü sayıda başlayan ve birkaç sayı devam eden "Bir Bedîa-i Şiir ve Hakikat" yazıları Hoca Tahsin'in eğitimci kişiliğini ve pozitivist düşünce ile şiir sanatını buluşturmasını ele alır. Mehmed Ali Tevfik imzalı bu yazılarda önce Şemseddin Sami'nin, Hoca Tahsin için "Bu adamın ömrü yarım asır sürmüş bir dersten başka bir şey değildir." (Mehmed Ali Tevfik, 1324, s. 363) sözü hatırlatılır. Yazının devamında Hoca Tahsin'in şairliği için, "şiir söylerdi ama şiiri nispi, hususî ve şahsî olan güzelliği tecelli ettirmek için söylemezdi" ifadeleri kullanılır. Makalenin yazarı, Hoca Tahsin'in bir iki şiirinin edebiyatımızda "yegâne" olduğunu iddia eder. José Maria de Heredia "Mercan Resifi" şiirinde bir yeryüzü bilimcisi gibi nasıl konuşuyorsa Hoca Tahsin de bu şiirinde öyle konuşur. O, kâinatın manzarasından şaşkına dönerek takdirlerini gösterdikten sonra "Bu mecerrede muhât olmuş nücüm-ı bî-şümâr / Bir mükemmel şemstir her kevkeb-i çarh-ı berrîn" beytini söylemiştir (Mehmed Ali Tevfik, 1324, s. 369). Yazının devamında bu beytin ilmi anlamını uzun uzadıya anlatır. "Bir Bedîa-i Şiir ve Hakikat" yazısına beşinci sayıda da devam edilir. Son derece bilimsel verilerle Hoca Tahsin'in beyitleri ele alınır. "Cümle seyyârât âlem-i arz gibi meskûndur / Biz gibi âlem-i sükkâmı erzâk-ı ni'âmla kâm-bîn" (s. 463) beyti üzerinde durulur. Yazı altıncı sayıdaki tefrika ile sona erer.

1. 3. Roman Türüne Dair Yazılar

Resimli Kitap dergisinde Türk romanının ilk numuneleri ve Tanzimat döneminden bazı meşhur isimlerin romancılığına dair Safvet Nezihî imzalı yazılar öne çıkar. Safvet Nezihî'nin Ocak 1909 tarihli beşinci sayıda kaleme aldığı "Bizde Romancılık ve Romanlar I" (1324 s. 435-438) yazısı Türk romanının doğuşu ve özellikle Ahmed Midhat Efendi'nin romancılığı hakkında dikkat çekici ifadeler barındırır. Bu yazıda dile getirildiği şekliyle bizde romancılığın henüz doğmadığını iddia etmek mümkün değildir. Safvet Nezihî, Türklerin, hikâye yazıcılığını Fars edebiyatından aldıklarını hatırlatır. Mesela *Şehname* taklit ettiğimiz ilk eserlerdendir. Bu eser, Homeros'un *İlyada*'sından daha parlak ve klasiklerdir. *Mesnevi-i Şerif* de hikâye tarzında yazılmış muhallet bir eserdir. Türkçe, klasikler hususunda fakir ve yavandır. Şimdiye kadar Türkçede *Şehname* ya da *Mesnevi-i Şerif* yazılmamıştır. Manzum klasiklerimiz arasında *Mevlid*, "bir sehl-i mümteni olmak üzere gösterilebilir" (1324, s. 435). Yazının iddiasına göre Türk edebiyatında klasik bir eser ortaya koymak kabiliyetini gösteren Abdülhak Hâmid olmuştur. Onun *Makber*, *Tarik*, *Zeyneb* eserleri klasik olabilecek nitelikte eserlere örnek gösterilebilir. Türk edebiyatı manzum eser bakımından fakir değildir. Mesela Ziya Paşa ile Fransızların Boileau'su arasında mukayese yapılırsa, Ziya Paşa'nın *Zafername*'si, Boileau'nun satirlerinden daha üstün ve parlaktır. "Terci-i Bend" ve "Terkib-i Bend" de aynı şekildedir. Yazara göre bu eserleri bizim klasiklerimiz olarak kabul etmek mümkündür. Yine yazıdaki iddialara göre Fransızlar dillerinin yaygın olması sayesinde klasiklerini mektepler yoluyla dünyaya açmışlardır. Bizim *Zafername* gibi "edebiyat âleminin yüksek burçlarına dikilen eserine" ise pek iltifat edilmemiştir. Sahafalarda bayağı kağıtlara basılmış nüshaları tozlar içinde senelerce gizli gizli süründükten sonra toplattırılmıştır. "Hâlbuki *Zafername* mine ile işlenecek, mozaikle sahâif-i edebiyat-ı Osmaniye üzerine resmedilecek bir eser-i güzîn-i muhalledir" (1324, s. 436). Safvet Nezihî'ye göre Şinasi mektebinden sonra roman sahasında bizde ilk hamle Namık Kemal'den gelmiştir. Yazara göre *Cezmi*, Namık Kemal'in en nefis eserlerinden biridir. *Cezmi*, Victor Hugo tarzına benzetilir ancak bir klasik olarak görülmez, Fenelon'un *Telemaque*'ı yerine geçemez. Namık Kemal, *Cezmi*'yi yazdığından Fransız edebiyatında roman, romantizmin hükümlerine altındadır. Hugo, bu akımın üstündedir. Namık Kemal

de bu akımdan kendisini koruyamamıştır. *Cezmi* romantik akımın seçkin bir eseridir (Safvet Nezihî, 1324, s. 437).

Safvet Nezihî'ye göre romantizm akımından Alexandre Dumas, Xavier de Montépin, Ponson du Terrail'in peri hikâyeleri ve *Bin Bir Gece Masalları*; çalışkan, gayretli, zamanına göre bilgisi geniş bir yazar profili ortaya çıkarmıştır: Ahmed Midhat Efendi. Yazıda "Okumaktan nasibi olmayan yüz binlerce halkı" okumaya alıştıran isim olarak Ahmed Midhat Efendi gösterilir. Onların zevkini okşayacak bir yazı tarzını benimsemiştir. "Midhat Efendi, kendi tabir-i vechile bir 'publisist'tir" (1324, s. 438) diyen yazar da çocukluğunda bilmediği pek çok şeyi onun kitaplarından öğrendiğini itiraf eder ancak Ahmed Midhat Efendi'ye "hâce-i sâni" unvanını vermeyi kabullenemez. Burada yazarın hâce-i sâni ifadesini, sonunda ünlem işaret ile kullandığını görüyoruz.⁵ Çocukluğunda Ahmed Midhat Efendi'nin kitaplarından son derece istifade ettiğini dile getirmesi, bu kitapların yazarı olarak Ahmed Midhat Efendi'nin kendisine neredeyse mektep hocaları dışında ikinci öğretmen olacak kadar tesir ettiğini gösterir. Fakat Safvet Nezihî, bu tesir ne mahiyette olursa olsun Ahmed Midhat Efendi'nin kendisi üzerindeki hocalığını reddeder. Nitekim yazısının devamında Ahmed Midhat Efendi'nin adapteler, çeviriler yaptığı batılı yazarların romancılıktaki sanatını geçemediği, yazdıklarının estetik seviyesinin onların çok altında kaldığı iddia edilir.

Safvet Nezihî derginin yedinci sayısında "Bizde Romancılık ve Romanlar 2" başlığıyla bu meseleye devam eder. Ona göre Ahmed Midhat Efendi, "şeyhülmuhammarrin" denecek kadar önemli bir şahsiyettir; ancak o kolay şöhrete nâil olmuştur. Çünkü çevre, zaman, talih, kendisine matbuat hayatında daima yardımcıdır. Safvet Nezihî yazısında bu iddialarına ilave olarak, "Ahmed Midhat Efendi, Bağdat'tan döndüğünde matbuat âleminin meşhurları bertaraf edilmiş ve meydan boş kalmıştır." kanaatini ortaya koyar. Ona göre, Ahmed Midhat Efendi zamanın ruhunu okumakta mahir bir şahsiyet olduğundan hemen kaleme sarılmıştır. Önce *Kırk Anbar*'ı kurmuştur. Bu dergiyi *Revue des Deux Mondes* gibi bir maarif hareketliliği hâline getirmek istemişse de okuyucunun irfan seviyesi buna müsait olmadığından kalemini amiyane bir surette işletmek mecburiyetinde kalmıştır. Onun şöhreti ve yazıdaki başarısı, zamanın ruhunu bu şekilde anlayabilmesiyle mümkün olmuştur (Safvet Nezihî, 1325, s. 668).

Safvet Nezihî'ye göre Ahmed Midhat Efendi'nin matbuat âlemindeki en büyük hizmeti halkı okumaya alıştırmasıdır. Halk, okuma alışkanlığı kazanmaya başlayınca Ahmed Midhat Efendi bu sefer, eserlerini hikâye türünde vermeye başlamıştır. O sıralarda *Monte Cristo* tercüme edilmiş, *Bin Bir Gece* ve *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* gibi eserler halkta ilgi görmüştür. Bu eserlerdeki olağanüstü olaylara hayran olmuşlardır. Ahmed Midhat Efendi hemen romantizm akımını kabul ederek, bu akımın "en amiyane tarzı olarak" *Hasan Mellah* ve *Hüseyin Fellah*'ı yazmıştır (Safvet Nezihî, 1325, s. 669). Safvet Nezihî'ye göre ruh tahlillerinden yoksun bu eserleri halk zevkle okumuştur. O vakitler herkesin dilinde bu romanlar için "Nedir bu cevdet ve vüs'at-i kariha? Bu, ne üslub-ı sade, fakat rengin..." sözleri vardır. Müellifin nazarında, Ahmed Midhat Efendi okurlarını denizlerde, karalarda dolaştırmış; onlara ilim ve fennin ilkelerini öğretmiştir. Bir geminin en küçük parçasını bile üretildiği fabrikaya kadar ayrıntılı anlatan Ahmed Midhat Efendi,

⁵ "Hâce-i sâni" ifadesinin mürettip hatası olmadığı, buraya ilave edilen ünlem işareti ile daha açık hâle gelir. Bilindiği üzere Ahmed Midhat Efendi'nin lakaplarından biri "Hâce-i evvel"dir. O da H. 1287 tarihinde kaleme aldığı *Hâce-i Evvel* başlıklı bir ders kitabının adından gelir. Bu tarihten yaklaşık kırk yıl sonra bu yazıyı yazan Safvet Nezihî, Ahmed Midhat Efendi'nin "ilk öğretmen" anlamına gelen lakabını hafife alır bir intiba uyandırmaktadır. Yani "Hâce-i evvel" bir yana "Hâce-i sâni" ifadesini bile ona layık görmez.

şahısların ruhî yapıları hakkında küçücük bir bahse girişmemiştir. Bunları “zevaid” [fazlalıklar] görmüştür. Safvet Nezihî’ye göre onun romanlarında insanın gücünün yetmeyeceği şeyleri kolaylıkla yapması doğaldır. *Paris’te Bir Türk, Felatun Bey ile Râkım Efendi, Çengi, Yeryüzünde Bir Melek* edebî meziyetten yoksun masal numuneleridir. Ahmed Midhat Efendi bu kitapları tefrika doldurmak, halkın hikâyeye merakından istifade etmek için yazmış olmalıdır. Vapur kamaralarında, ziyaretçilerle konuşma anlarında kalemi sürekli işlemiştir. Onun romanları tetkik edildiğinde görülür ki o, romanlar için bir mevzu aramaya, plan yapmaya, bir tez, bir maksat takip etmeye gerek duymamıştır (Safvet Nezihî, 1324, s. 670-671). Ardı ardına Safvet Nezihî’nin, Ahmed Midhat Efendi’nin romanlarına dair verdiği bu hükümler, edebiyat eleştirisi namına değil politik bir tutum olarak değerlendirilmelidir. Türk edebiyatında romancılığımız dendiğinde hatıra gelen ilk isimlerden biri olan ve özellikle roman okuru yetiştirmek hususunda insanüstü bir gayret ortaya koyan Ahmed Midhat Efendi’nin romanları teknik bakımdan kusurlu olmakla beraber kendi çağındaki kurmacalarla mukayese edildiğinde onlardan aşağı görülemez. Bu durumda, Ahmed Midhat Efendi’ye dönük bu türden ağır itham ve hafife almaların arkasında II. Abdülhamid’e muhalif olmaması, hatta onun hizmetinde bulunması yatmaktadır. II. Meşrutiyet senelerinde ortaya çıkan Ahmed Midhat Efendi’ye yöneltilen bu eleştiriler Cumhuriyet döneminde hem edebiyat muhitlerinde hem de akademik çevrelerde katlanarak devam etmiştir. Bir misal olması bakımından Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* başlıklı eserindeki Ahmed Midhat Efendi portresine bakmak yeterlidir. *Resimli Kitap* da II. Meşrutiyet’in ilanının hemen arkasından çıkan bir dergi sıfatıyla “istibdat” döneminin edebiyatçıları arasında sembol bir isim olarak Ahmed Midhat Efendi’yi özellikle hedefine almıştır. Malumdur ki Ahmet Mithat Efendi, Meşrutiyetçilerin müşterek düşmanı olan II. Abdülhamid ile iyi ilişkileri olan bir yazardır. Safvet Nezihî’nin yazısı, Ahmed Midhat hakkında artık kalıplaşmış bir eleştiri hâline gelen bu sözlerin siyasi arka planına işaret etmesi bakımından dikkate değerdir.

Safvet Nezihî yazısında Ahmed Midhat Efendi’nin kusurlu yanlarını, onu taklitçilikle itham ederek anlatmayı sürdürür. Buna göre Emile Gaboriau’nun Fransa’daki şöhretine imrenerek cinayet romanları yazmaya da heves etmiştir. *Esrar-ı Cinayet* ve *Hayret* bu hevesin mahsulleridir. Safvet Nezihî’nin iddiasıyla Gaboriau’nun şöhreti de kolayca elde edilmiştir ve şimdi o, bir köşede unutulup gitmiştir. Adli olayları anlatan bu türden metinler okurun geçici hevesini tatmine hizmetten başka bir işe yaramamıştır kanaatiyle, Ahmed Midhat Efendi’nin de okurun hevesini okşayan bir yazar olduğunu ve bir gün tıpkı Gaboriau gibi unutulacağını dile getirir (1325, s. 672). Bu eleştiri de Ahmed Midhat’ı popüler romancı mesabesine indiren bir ton içerir. Safvet Nezihî’nin yazısında Ahmed Midhat Efendi’nin sadece Batılı yazarları taklit edip onların metinlerine öykünmediği Doğu metinlerinin de onun edebiyatına kaynaklık ettiği vurgulanır. Mesela *Lü’lü-i Asfer*’in tercümesi Ahmed Midhat Efendi’nin taklitçiliğine delildir. Safvet Nezihî’nin yazısından öğrendiğimize göre *Lü’lü-i Asfer*, Hintlilerin garip, duyulmamış olaylarını anlatır. Ahmed Midhat Efendi de Osmanlı tarihine dönerek Osmanlıların korsanlık zamanlarına bakmış ve *Ahmed Metin ve Şirzad*’ı yazmıştır. Ahmed Midhat Efendi, romantizm akımının önemli eserlerini okuyarak oradan *Fakir Bir Delikanlının Hikâyesi*’ni tercüme etmiştir. Octave Feuillet’nin bu hikâyesini Ahmed Midhat Efendi yine aceleyle çevirdiği için orijinal eserler tercümesi arasında bir muvaffakiyet hasıl olmadığı ifade edilir. Romantizmin tesiriyle *Henüz On Yedi Yaşında* adlı bir roman yazmıştır. *La Dame aux Camélias*, Antonin tercümeleri de Dumas Fills’in şerefini Osmanlı okuyucuları arasında tanıttırarak mükemmellikte değildir (1325, s. 673). Safvet Nezihî’ye göre Ahmed Midhat Efendi’nin eser çevirirken “tuhaf itiyatları” vardır. Mesela birkaç sayfayı kendince manalandırarak yazması bunlardan biridir. Xavier de Montépin’i

örnek almış, hatta onu taklit etmiştir. Müellife göre Montepin, nasıl sembolizm, realizm akımları çıkınca unutuldu ise Halid Ziya kuşağının matbuat âleminde görülmesi ile Ahmed Midhat Efendi de şöhretini yitirmiştir. İnkılap sonrası yazdığı *Jön Türk* romanı da Xavier de Montépin, Ponson du Terrail tarzından farklı olmadığı için okuyucu arasında itibar görmemiştir. Romanları içinde incelenip değerlendirilebilecek bir eser gösterilmek istenirse *Arnavutlar Solyotlar'dan* bahsedilebilir (Safvet Nezihî, 1325, s. 673). Makalenin yazarına göre Ahmed Midhat Efendi'nin romanlarına “Külliyat-ı Acâib-i Âlem” denebilir. Safvet Nezihî, 14 Mart 1909'da bu yazıyı yazmıştır. Ahmed Midhat Efendi o tarihte hayattadır. Bu durum Meşrutiyet'in ilk yılında meşrutiyetçilerin eleştiri konusundaki öfkeli tavırlarını gösterirken karşılarındaki yazarların siyasi konumları dolayısıyla suskunluk içinde kaldıklarına örnek gösterilebilir.

2. Dil ve Edebiyat Meseleleri ile “Musahabe-i Edebiye”ler

Resimli Kitap dergisinde Türk dili üzerine çeşitli yazılar yayımlanmıştır. Bu çalışmada ele alınacak dönemde dikkat çeken ilk yazı Mehmed Veled'in “Lisanımızın Esasları ve Şemseddin Sami Bey” başlığını taşır. Şemseddin Sami'nin *Kamusül-A'lâm ve Kamus-ı Türkî* ile kendisine daima teşekkür borçlu olduğumuz eserler bıraktığı, âhir ömründe müptela olduğu hastalıkların verdiği huzursuzluğa rağmen Orhun Âbidesi ile *Kutadgu Bilig*'i Türkçeye tafsilatlı ve mücmel suretlerde tercüme ettiği ifade edilir (1324, s. 24-25) O sıralarda Kıpçakî ve Türkmenî lügatlerini birkaç müsteşrik kitabından toplayarak eski Türkçe lügatini hazırlamıştır. Mehmed Veled bu üç eserin hazırlanması sırasında Şemseddin Sami ile bir araya gelip çalıştıklarını da bu yazılarda ifade eder. Yazıda Kutadgu Bilig'in Rüşumat Emîni Raif Paşazade Fuad ve Rıza Tefvik tarafından tercümesine çalışıldığı da söylenir. Yazının, Mehmed Veled ile Şemseddin Sami'nin hatıralarına dayanması önemlidir. Mehmed Veled bir gün Şemseddin Sami'nin Yunanlıların *Ilyada*'sının Avrupa'da dil mekteplerinde okutulduğunu, bizim *Kutadgu Bilig* gibi *Ilyada*'dan fesahat ve belagatçe önemli eserlerimiz varken bunların niçin edebiyatçılar arasında da unutulmaya terk edildiğini sorduğunu yazar. Mehmed Veled, Şemseddin Sami'nin hazırladığı bu üç eserin ailesinde olduğunu söyler. Mehmed Veled, Ayasofya Kütüphanesi'nde bulunan, içeriği ve yaşı Kutadgu Bilig'e yakın olan *Hibet'ül-Hakâyık* adlı bir eserden de bahseder. Yazının devamında kadim Türkçeye müteallik başka yazma, tarihî eserlerin buldukları kütüphaneler ve künyeleri hakkında bilgi verir (Mehmed Veled, 1324, s. 24-29).

Resimli Kitap'ın on ikinci sayısında derginin edebiyat meselelerine yoğun bir biçimde yer vereceği “Musâhabe-i Edebiye” yazılarının ilki yayımlanır (s. 1183-1196). Bu yazıların amacı, derginin hem içeriğini iyileştirmek hem de milletin, gençliğin ihtiyaç duyduğu ciddi ve faydalı eserlerin yayımlanmasına vasıta olmaktır. Böyle bir niyetle her sayıya bir aylık edebiyat olay ve cereyanlarını yazmak vazifesi Raif Necdet'e verilmiştir. Yazının hemen başında II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber inkılap vurgusunun edebiyat eleştirisinde de yerleşmesi gerektiği dile getirilir. Mademki bir inkılap olmuştur; bu inkılapla eski gelenek, görenek, alışkanlık vs. ne varsa reddedilmişse edebiyat eleştirisinde de reddiyeler bulunmalıdır. Sadece şahısların hukukuna riayet edilmeli, eser eleştirilecekse bunda cesur davranılmalıdır. Raif Necdet'in yazısına göre yazarlar arasında fikirde ve duyguda zıtlık ve muhaliflik olsa bile sanatçıların birbirlerini sevmeleri gerekir. Raif Necdet'e göre birbirimizi sevmek demek, Osmanlılığı sevmek, insanlığı sevmek demektir. Mazhar olunan siyâsî yeniliğin, edebî tetkik ve eleştiride de görülmesi arzulanır (Raif Necdet, 1325, s. 1184).⁶ Raif Necdet'in de tavrında derginin

⁶Dergide tashih hatası olarak sayfa sayısı 1284 biçiminde dizilmiştir.

ilk yılında edebiyatın bir rıza aracı olarak Meşrutiyet'i desteklemesi gerektiği iması vardır.

Raif Necdet; edebiyatı, insanlığa, irfana hizmet edebilmek için en güzel bir âlet saydığı için bütün değerlendirmelerini bu prensip etrafında yapacağını söyler. Daha önce 1902'nin Mart ayından 23 Temmuz 1908'e kadar devam eden "zulmet devresini" Osmanlı edebiyatı tarihi içinde "Fasıla-i edebiyat" adıyla anmak gerekir demiştir. Bu yedi senenin biriktirdiği "feyezan-ı tahassür ve iştiyak" [çoşkuyla özlemek] edebiyat sahamızda pek güzel, pek ciddi eserlerle süslenecek der. Raif Necdet'e göre yeni nesil ya da bu fasıla devrinde yetişen edebiyatçılarımızdan ilim ve irfanla beslenmiş olmaları, felsefe ve sosyoloji bilmeleri, tarih ile alakalı olmaları beklenir. Bunlar yoksa yazdıkları eserlerin ömürleri çok az olur. Fakat bugünün gençlerinde böyle bir inkılabın getirmesi gereken vatanperverlik heyecanı yoktur. Sadece aşk ve kadın terennümleri yazmaktadırlar. Emin Bülemd ve Hamdullah Suphi bir dereceye kadar müstesnadır. Hamdullah Suphi'nin "Vatan" başlıklı güftesi onun şairlik mezziyetini yükseltmiştir (Raif Necdet, 1325, s. 1186). Raif Necdet, II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ikliminin yanlış kullanıldığının farkındadır. Uzun seneler II. Abdülhamid'in ağır baskısı altında olduğunu düşündüğü edebiyatçıların, sanki hâlâ sansür ve baskı rejimi varmış gibi aşk ve kadın gibi ya da bireysel meselelere odaklanan edebiyat üretmelerini eleştirir. Otuz üç sene "pençe-i istibdat altında inleyen" bir milletin edebiyatını kadın, aşk, şehvet teraneleri doldurmasını açtıktan açığa eleştirir. Eskilerin de suskun kalmasına itiraz eder:

Bundan tahminen on dört, on beş sene evvel Servet-i Fünun'un âfâk-ı sahâifinde, pür-şafak ve pür-ümit, bir edebiyat-ı cedîde tulû ettiği zaman bu edebiyatın şair ve nâsirleri mecburen yalnız aşkı, yalnız tabiatı terennüm ediyorlardı. Bu, elim bir mecburiyetti. Mamafih bu mecburiyet-i elimeye rağmen bu eserlerin bazılarında, hususıyla büyük Fikret'in rakik şiirlerinde insanîyet, adalet, âlâm-ı beşeriye için bir feryat, zulme, levse, riyâyâ karşı bir isyan hissedilirdi. Şimdi bu devre-i serbestide ise ne bu edip ve şairlerin heyecânât-ı içtimaiye ve felsefiye ile lerzişdâr âsâr-ı bedialarını okuyoruz, ne de yeni yetişen gençlerimizin istikbâl-i edebimize kuvvetli ümitler verebilecek mahsûlât-ı edebiyelerini (Raif Necdet, 1325, s. 1187)

Raif Necdet, sözlerinin devamında Servet-i Fünun'un, mecburen o edebiyatı ürettiği hâlde, Tevfik Fikret'in bazı şiirlerinde insanlık, adalet, insanlığın elemeleri olduğunu dile getirir. Ona göre, edebiyatın güzelden bahsetmesinde bir sakınca yoktur ancak o fayda getiren edebiyatı savunmakta ve talep etmektedir: "Âsâr-ı edebiye yalnız güzel değil, güzel olmakla beraber nâfi de olmalıdır. Hususıyla bizim gibi terakki ve medeniyetten geri kalan memleketlerin âsâr-ı edebiyesi..." (1325, s. 1190) Yazının devamında ise dilde sadelik meselesinin gerekliliğine işaret eder. Lisanın tasfiyesi aleyhinde konuşmanın hata olduğunu savunur. Sade dil ile meselelerin özü okura aktarılmalıdır. Süsten, tuvaletten çok bedenimizi haricî tesirlerden koruyacak elbiselere muhtaç olduğumuz iddia edilir (Raif Necdet, 1325, s. 1193). Raif Necdet, kendi çağdaşı bazı isimlerin yazılarını hatırlatarak onların kullandıkları Türkçeyi de eleştirir. Söz konusu yazıda Süleyman Nazif, Ebüzziya Tevfik ve Ali Nusret'in adları geçer. Bu kişilerin makalelerinde görülen ve Veysi'nin ruhunu şad edecek derecede mutantan kullanılan terkiplerin 20. asır edebiyatında yaşayamayacağını söyler. Raif Necdet'e göre Türk edebiyatı şekil bakımından olduğu kadar mana bakımından da inkılaba muhtaçtır. Artık terkiplerle, kelimelerle oynama, bir kafiyenin peşinden koşma zamanı değildir.

Yazının ikinci bölümünde Süleyman Fehmi Bey'in *Edebiyat* adıyla yayımlanan eseri duyurulur. Kitabın tanıtımı yapılır, önemli bir boşluğu doldurduğu vurgulanır. Raif Necdet, son kısımda ise *Resimli Kitap*'ta tefrika edilen Şehabeddin Süleyman'ın *Çıkmaz*

Sokak piyesine sözü getirir. Buna göre piyesin tezi, başarılı bir biçimde ortaya konmuşur fakat mevzu, ahlak noktainazarından son derece muzırdır. II. Meşrutiyet'in getirdiği serbestlikten bu şekilde istifade etmek, bayağı kadınların çirkin alışkanlıklarını pervasızca sergilemek muvafık değildir (Raif Necdet, 1325, s. 1195). *Resimli Kitap*'ın edebiyat eleştirileri içerisinde en gerçekçi olanlarını neredeyse Raif Necdet yapar. O, II. Meşrutiyet'in getirdiği imkânların son derece farkında bir zihin taşıdığı imajı uyandırır. II. Meşrutiyet büyük özgürlükler getirmiştir ancak bu edebiyatçılar elinde sınırsızlık anlamına bürünmüştür. Söz konusu hürriyet ikliminin ilk bir yıl içerisinde dağıldığı özellikle edebiyatın sosyal-politik konumunun tespitinde daha belirgin görünür.

Resimli Kitap sayfalarında derginin kendi çağdaşı yayınlardan da okurlarını haberdar eder. Bu açıdan bakıldığında mecmua, söz konusu dönemin matbuat hayatını seyretmek isteyenlere fikir verecek bir çeşitliliğe sahiptir. Mart 1909 tarihli altıncı sayıda Sadeddin Bey tarafından *Şehbal*, Hüseyin Nazmi idaresinde *Eşref*, *İtidal* adıyla da başka bir derginin çıktığı haber verilir. Safvet Nezihi'nin *Müsebbib*'i de bu ay yayımlanmıştır. Dokuzuncu sayıda da *Resimli Kitap* dergisi yazarlarından Emine Semiye'nin *Sefalet* adlı kitabının çıktığı duyurulur ve yazar tebrik edilir. Mustafa Refik tarafından *Resimli İstanbul* adıyla haftalık bir gazetenin yayımına başlandığı haberi de bu sayıda verilir. Dönemin sıkça yâd edilen isimlerinden Namık Kemal'in adı da duyurular sayfasında geçer. Buna göre Namık Kemal'in iki parça eseri, Tevfik Şehidi Bey tarafından *Seyf* ve *Kalem* risalesine ilave edilerek yayımlanmıştır. Bu kitabın gelirinin yüzde yirmisi Selanik'teki Himaye-i Muhacirin Cemiyet-i Hayriyesine hediye edilecektir.

Resimli Kitap'ın on birinci sayısında da yeni edebiyat yayınlarına ve ilk sayılarını yayımlayacak süreli yayınlara yer verilir. *Eylül* yazarı Mehmed Rauf'un küçük hikâyelerinden olan *İhtizar*'ın çıkışı duyurulur. Bu kitabın kağıdının çok kaliteli ve üzerinde yazarının resminin basılı oluşu özellikle hatırlatılır. Bunlar haricinde her hafta perşembe günleri *İnkılap* diye bir dergi çıkacaktır. Ağustos'un birinde Cuma günü çıkacak *Mehasin*'de bir kupon olacaktır. Bu kuponu Hilal Kütüphanesi'ne götüren ya da gönderenlere Mehmed Rauf'un *İhtizar*'ı hediye edilecektir. Bu türden duyurular ve promosyon faaliyetleri II. Meşrutiyet'in hemen sonrasında kalabalık bir hâlde matbuata hücum eden dergiler arasında *Resimli Kitap*'ın okur kazanarak kendisine yer açmayı amaçladığını gösterir. Yine "Yavru Müsabakası" yapılacaktır. Bu, çocuklar için güzellik ve sağlık yarışmasıdır. Kazananlara oyuncak hediye edilecektir. Ailelerine de çocuklarının büyütülmüş resmi verilecektir. Çocuklara yönelik bu hamle, II. Meşrutiyet döneminde çağdaş anlamda vatandaşlık kavramının belirginleşmeye başlamasının ilk işaretleri olarak okunabilir. Nitekim söz konusu dönemde Selanik ve İstanbul'da birden fazla çocuk dergisi çıkmıştır.

3. Basın Hürriyeti

Resimli Kitap dergisi II. Meşrutiyet ve basın hürriyeti üzerinde sıkça durmuş bir dergidir. 51 sayılı ömrü içerisinde iki defa "Meşrutiyet Özel Sayısı" çıkaracak kadar (Özdemir, 2021, s. 48) düşünce ve dikkatlerini bu hususta canlı tutmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber Türk basınının, önceki dönemden farklı olarak siyaseti yakından takip edeceği, siyasetçilerin hatalı taraflarını yazmakta geri adım atmayacağı üzerinde durulur. Derginin henüz birinci sayısında yer alan Safveti Ziya imzalı "Serbestî-i Matbuat 1" başlıklı yazıda artık gazetelerin hükümetin işleriyle yakından ilgileneceği dile getirilir. "Burasını bilmeli ve idrak edemeyenler artık idrâk etmeli ki, gazetelerimiz ilâhî mecmuaları, sahib-i imtiyazlar buhur dangîr ekâbir değildir" cümlesi (Safveti Ziya,

1324, s. 35) *Resimli Kitap*'ın basın ve siyaset arasındaki ilişki söz konusu olduğunda aldığı tavrı gösterir. Gazeteler, bir nazırın yanlış hareketine müdahale etmez, bunu eleştirmezse eski devrin alışkanlıklarına kolayca dönülmüş olur, düşüncesindedirler. Üstelik matbuatın uyarısı, devlet adamlarına da yol gösterir. Onları hatadan alıkoyar. Safveti Ziya imzalı bu yazıda vicdanı, mazisi, icraatı temiz olan nazırların, hiçbir vakit matbuattan korkmayacağı ifade edilir. Ancak buradaki üslup meydanı boş bulmuş, eski zamanın aksini yaşamaya çalışan bir üsluptur. Devlet adamlarına, “Siz uslu durun, biz size dokunmayız, hatta canınız sıkılırsa sizin hakkınızı yine biz müdafaa ederiz.” diyen bu dil, hürriyetin kalcılığına inanan bir imzanın eseridir. Hâliyle, basın hürriyetini ya da eski devri göz önüne getirerek her türden hürriyetin tesisini arzu eden bu kalem sahipleri, matbuatın nispeten güçlenmesini bir fırsata çevirerek bu sefer devleti idare edenleri üstü örtük bir biçimde tehdit etmektedirler. II. Meşrutiyetin ilk senelerinde devlet kadroları ve basın arasında görece bir geçim hâli söz konusu olsa da bu kontrolsüz tavırlar iki cephe arasındaki anlaşmayı çabuk bozmuştur.

Basın hürriyeti başlığı altında alınabilecek yazılardan birini de Mehmed Rauf yazmıştır. Hürriyetin ilanı ile beraber eli kalem tutan herkesin matbuata dahil olmasını eleştiren yazıda nitelikli ile niteliksizi ayırt etmenin bir çaba istediği dile getirilir. “Musahabe-i Edebiye” sütununda yer alan “Bugünkü Ediplerimiz” başlıklı bu yazıda her gün başka bir isim ve kisve ile hürriyetin ilanından beri çıkan yazıları takip etmenin mümkün olmadığından bahsedilir. Eli kalem tutan herkesin aklından geçenleri yayımlatması “bir hastalığa tutulmak” olarak tarif edilir. Her yazılanı takip etmek mümkün olsa bile akıl sağlığını korumak (muhafaza-i şuur) için bu tavsiye edilmez. Mehmed Rauf, bu kadar çalı çırpı arasında çiçekleri bulup yazmak için kendisine vazife verildiğini söyler. Bugün edebiyatta en yüksek mevkide olanlar Yeni Edebiyat-ı Cedide namı altında on sene evvel yazan imzalıdır. Hatta bugünküler onları taklit ile takip etmektedirler. On sene önce tezyif edildikleri hâlde Hüseyin Cahid, Cenab Şehabeddin bugün Osmanlı edebiyatının en yüksek, en yüce belagat kalemi olarak tarif edilir. Onlar sadece hâl ve maziye değil geleceğe de hitap etmişlerdir. Zamanında Cenab'ın yazdığı “İstikbâlin nesri Halid Ziya'nın nesri, nazmı ise Fikret'in nazmıdır.” sözünü bugünün edebiyat ortamı ispat etmiştir. Bu iddiaları dile getiren Mehmed Rauf'a göre *Rûbab-ı Şikeste* ve *Aşk-ı Memnû*, sanatkarlarının son sözleri değildir. Bu isimlerin daha büyük eser vermesini 7-8 senelik hükümet baskısı engellemiştir. Bu atâleti üzerlerinden atmaları için birkaç sene beklemek gerekecektir. (Mehmed Rauf, 1324, s. 419) Fakat Mehmed Rauf da Tevfik Fikret de II. Meşrutiyet'in ilanından birkaç yıl geçmediği hâlde yanıldıklarını görmüşlerdir. Bu bir yıllık rüzgâr çabuk dağılmış, İttihat ve Terakki'nin muhaliflerinden biri de Tevfik Fikret olmuştur.

Resimli Kitap'ta II. Meşrutiyet senelerinin matbuat hayatı hakkında önemli bir yazı daha yayımlanmıştır. Ağustos 1909 tarihli on birinci sayıda yer alan Bedi Nuri imzalı “Matbuat ve İzdiham” yazısı Meşrutiyet'in ilanı ile beraber gazetelerin sayısındaki artışı ve bunun okuyucuda yarattığı hareketliliği hatırlatarak başlar. Meydanlarda toplanan kalabalığı ifade eden izdiham ile gazete çevresinde bir araya gelenlerin izdihamı arasındaki fark ve benzerliklerden bahsedilir. Gazetenin seslendiği kalabalığın daha çok ve tesirli olduğu vurgulanır. Makalenin yazarına göre okuyucunun seviyesinin artmasıyla 10 yıl önceki gazete artık yoktur. Okur; daha mükemmel, muntazam, okuma ihtiyacını tatmin edecek daha esaslı gazetelere talip olmuştur. Yazara göre halk, matbuat sayesinde düşüncelerini parlamento veya hükümet vasıtasıyla kanun hâline getirebilir. Bu kalabalıktakiler aslında birbirlerini görmezler, sözlerini iştmezler. Gazete ya da kitapta

okuduğu bir fikrin hasıl ettiği tesire milyonlarca insanın iştirak ettiğini fark bile edemezler. Yazıda gazetenin vasıfları ve mahiyeti üzerinde de durulur. Rengarenk görünen dış görünüşüne rağmen her gazetenin sihirli bir değneği [asâ-yı sihr-âmizi] vardır. Gazeteci okurlarını bu tuzağa düşürmekle onları istediği çıkmaz yola sürükleyebilir. Bir gazeteden para kazanmak menfaati varsa o gazetenin kamuoyu üzerinde bir tesir icra etmesi mümkün değildir. Özetle: Halkın duygu ve düşünceleri halkın birbirini görmeden, tanımadan gazeteler vasıtasıyla meydana gelir. Hareket ve toplumsal dönüşümün ortaya çıkmasında matbuatın büyük bir payı vardır. Gazeteler toplumun fikir ve duygularının, düşünce ve eylemlerinin yansımasıdır. Çünkü gazetelerin varlığı halktandır. Meşrutiyetten sonra bir yıl içinde matbuatta büyük hareketlilik yaşanmıştır. Halk henüz bir okur kitlesi seviyesine çıkamamıştır. Fakat er geç bir kişinin fikir ve hususi amaçları, hatta ilmî seviyesi gazete ile görülecektir. (Bedi Nuri, 1325, s. 1072-1081)

Resimli Kitap dergisinde II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasındaki yenilik hareketleri doğrultusunda siyasî inkılap-edebî inkılap karşılaştırması yapıldığı görülür. Mülhaza-i Edebiye sütununda Hüseyin Kâzım imzalı "Eski-Yeni" başlıklı bir yazı yayımlanır (s. 553-558). Bu yazıya göre tarihin her döneminde eski-yeni tartışması yapmak mümkündür ve bu pek tabiidir; biz de başvurulacak bir edebiyat tarihimiz olsaydı zamanla değişen şeylerin edebiyata nasıl yansıdığını görürdük. Yazının devamında edebiyat tarihimizi okumak için bile yabancıların yazdıklarına baktığımızdan, Türkçenin Selçukludan Osmanlıya geçişte hangi eserlerde ne derece sade bir dil kullanıldığından bahsedilir. Sonra Orhan Gazi devrinden Fatih'e gelene kadar yazma üslubunda değişiklikler olduğu hatırlatılır. Yazara göre bu da tabiidir. Hüseyin Kâzım için Türkler, Orta Asya'dan gelip Anadolu'da maarif hamleleri yapmaya başladıklarında karşılarında Arapça ve Farsça olarak iki dil bulmuşlardır. İlim ve din için Arapça, sanat ve şiir için Farsça o dönemde çok geniş coğrafyalarda zaten saygındır. Arapça ikinciden beraber Türk edebiyatı üzerinde tesir bırakmıştır. Yazara göre Türk edebiyatını, batı edebiyatından ayıran bir başka özellik de "hissiyat-ı şarkıye"dir. Türklerin tarihi ile edebiyatları benzerdir. Yazıda bunun için "tev'em" ifadesi kullanılır. Birinin cereyanını takip etmek, diğerinin tekâmül devirlerini anlatabilir. Yazara göre Türk edebiyatı, Fatih devrine gelinceye kadar batı edebiyatından zaten istifade edebilecek hâlde değildir. Burada daha sonra Kanuni devrinden bahsedilir. "Tekâpû deminin hulûlü kasideye güşayış vermiştir." cümlesiyle bu devrin edebiyat anlayışı özetlenir. Söz konusu devrin "serveri" olarak Baki gösterilir. Yazının iddiasına göre Galip Dede gibi bir iki şair müstesna, idari inhitat, edebî inhitatı getirmiştir. 10 Temmuz madem bir inkılap, Türk edebiyatı da bir inkılabı hazırlanmalıdır. Siyasî inkılabı idare edenler olduğu gibi edebî inkılabı da idare edenler bulunmalıdır (Hüseyin Kâzım, 1325, s. 1085). Görüldüğü üzere dergide ısrarla siyasî inkılabı besleyecek, o seviyeye çıkacak bir edebiyat beklentisi vardır. Edebiyat eleştirisi yazan kalemlerin müşterek beklentisi bu yöndedir ancak edebiyatın eski alışkanlıklarını çabucak terk edemediği ortadadır.

4. Türk Kadın Edebiyatçıları

II. Meşrutiyet'in getirdiği vatandaşlık kavramı, politik olarak yönetime dahil olan insanlar anlamına gelir. Artık toplum, tebaadan çıkmış, vatandaş hüviyeti kazanmıştır. Bu, demokratik toplumlarda karşılığını bulan bir söylem olsa da II. Meşrutiyet senelerinde bunun ilk adımları görülür. Kadın ve çocukların bir birey olarak toplumda ve siyasette karşılık bulmaları da bu dönemdedir. Özellikle kadın faaliyetlerinin, sivil

toplum çalışmalarının, dernekleşmenin bu dönemde kadınlar lehine genişlediği söylenebilir. Hatta Tarık Zafer Tunaya'nın tespitiyle İttihat ve Terakki Partisi'nin tek başına iktidarda kaldığı dönemde en başarılı olduğu husus, kadının özgürleşmesidir: "İttihat ve Terakki, kadınlığın özgürlüğe kavuşması için büyük çaba sarf etmiştir. İktidarda yalnız kaldığı dönemde başardığı en önemli işlerden biri bu olmuştur." (Tunaya, 1988, s. 478) II. Meşrutiyet seneleri, Türk edebiyatında, düşüncesinde, sanat ve kimliğinde kadın şahsiyetlerin çoğalarak, güçlenerek varlık gösterdikleri bir dönemdir. *Resimli Kitap* dergisinde çıkan bazı yazılarda da kadın yazar kimliğinin önemine dikkat çekilmiştir. Ele aldığımız sayılar içerisinde Tahsin Nahid'in 7. sayıda "Musahabe-i Edebiye sütununda "Nesl-i Cedid Edibeleri" başlıklı bir yazı yazdığı görülür. Tahsin Nahid, yazısına, Kırmızı-Beyaz Kulübü kurucularından Mediha Hüsni'nün *Mehâsin*'in 3. sayısında çıkan bir makalesinde katılmadığı noktalar olduğunu söyleyerek başlar. Mediha Hüsni, söz konusu yazısında istibdat devrinin baskısı altında yetiştiği hâlde hâlâ rehavet ve fikrî tembelliklerini terk etmediklerini dile getirmiştir. Tahsin Nahid, bunun aksini iddia ederek kadınların fikir seviyelerinin daha mümtaz olduğunu vurgulamıştır. Mesela ruh tahlili hususunda başarılı olan bir romancımızla Fransızların Bourget'sini, Edmond Rostand'la büyük bir şairimizi ya da Halide Salih veya Zümre Hanım'la *Annales* risalesinin yazarı Madam Yvonne Sarcey'i mukayese ettiğimizde kadınlarımızın güçleri ortaya çıkar, der.

"Nesl-i Cedid Edibeleri" yazısına göre Fransa'nın en büyük edebiyatçıların yetiştiği 17. asırda kadınların edebiyata önemli hizmetleri olmuştur. Hôtel de Rambouillet adıyla bilinen bir edebiyat meclisi vardır ki bu salon Fransa'nın "en zeki üç kadını tarafından" açılmıştır. Marquize de Rambouillet ile kızkardeşler bu salonda edebiyatçıları bir araya getirmişlerdir. "Sanata hürmet fikrini Fransa'ya ithal eden" bu kadınlar olmuştur. Tahsin Nahid, mensubu olduğu bir edebiyat dergisinin aboneleri arasında başlangıçta 50 aboneden 45'inin kadınlar olduğunu görür. Neticede kadınlarımızın, edebiyatçı kadınlar tarafından muaheze edilmemesi istirahatıyla yazının bu kısmının sonuna gelir.

Yazının ikinci kısmında inkılapların edebiyattaki tesirinden bahsedilir. Büyük edebiyatçılarımız hakiki mesleklerini unutarak siyasete dalmışlardır. Kadın edebiyatçılarımızda ise bu tesir *feminizm* biçiminde ortaya çıkmıştır. Yazara göre, dünyanın her tarafında bir inkılap olduğunda edebiyatçıların tuttuğu yol bunlardır. Tarih sayfaları gibi önümüzde "kanlı sayfalar" dururken yani o sayfalarda zamanı gelmeyen meseleleri ortadan kaldırmak için dökülen kanlar ibret verici bir hâlde iken bugün özellikle feminizmde bu kadar aceleci olmak reva mıdır? Tahsin Nahid'in ifadesiyle hain istibdat milleti öyle bir alçaklık seviyesine indirmiştir ki bugün muvaffakiyetimizin bu kadarıyla kanaat ederek milletin ruhî varlığını aydınlatmak için çalışmak, ilerlemeye imkân verecek şekilde çabalamak en büyük vazifemizdir. Bunun için edebiyata, felsefeye, bilime çalışmak icap eder. Yazara göre bugün kalem sahiplerinin mesleklerinde yol almaya çalışmaları, "Akıllı ermeyenlerin" siyasete, kadınlarımızın feminizme yönelmesinden iyidir.

Yazının bir sonraki kısmında başta Halide Salih olmak üzere yeni nesil edebiyatçı kadınların verimlerinin hak ettiği kadar takdir edilmediğinden bahsedilir. Tahsin Nahid, inkılabın en hararetlı günlerinde yayına başlayan *Tanin*'in ilk sayısında yer alan "Açık Sütunlar" başlığı altındaki makalede Halide Salih'i tanıdığını ifade eder. Makale, Tahsin Nahid'de büyük beğeni uyandırır. "Halide Salih Hanımefendi düşünen, düşünmek bilen bir musahabe-nüvistir." ve onun gibi olabilen ancak bir iki yazarımız vardır. Hikâyeleri

de kendine mahsus bir hususiyet taşır. Mehmed Rauf ve Hâlid Ziya'nın Farsça tesirindeki üsluplarına edebî bir hususiyet verecek kadar kuvvetlidir. Dönemin diğer isimlerinden Zekiye ve Zühre Hanımlar, daha umumî ve daha ahlakî yazarlardır. Biri Selanik'te çıkan *Kadın* dergisinde diğeri *Mehasin*'de kadınların eğitimine dair samimî ve faydalı yazılar yazmaktadırlar. İsmet Hakkı, Evliyazade Makbule Hanımlar ise iki feminist olarak karanlık muhitlerini yırtmak, aydınlık bir medeniyet iklimi yaratmak için uğraşırlar. Tahsin Nahid'in bu görüşleri savunduğu yazısının devamında kamuoyunu aydınlatmak için yazarlarında çaba gösteren edebiyatçı kadınların kendilerinden önce gelen yazarları üslup ve fikir itibarıyla taklit etmemeleri de özellikle vurgulanır. *Mehasin*'in 5. sayısında çıkan Hayriye Melek Hunç imzalı bir hikâye her satırında kadınların fikirlerini, psikolojik tahlillerin gücüyle anlatır. Yazara göre bu küçük hikâye, o günün genç kadın yazarlarının eserleri içinde en güzellerinden olabilir. Mehmed Rauf'la doğan mensur şiir de bugün kadın edebiyatçılarımız sayesinde yaşamaktadır. Halide Salih, bu türde de çok başarılıdır. Jülide Hanım, *Demet*'te iki küçük şiiriyle "ruh nazikliği" göstermiştir. Tahsin Nahid'e göre Jülide Hanım, aramızda Madam Catulle Mendes yaşadığını bize öğretmiştir. Fatma Münire Hanım'ın eserleri ise yazara göre Hâlid Ziya'nın üslubuyla akrabalık gösterir. Tasvir ve teşbihte çok başarılıdır. Yazının son kısmında "hassasiyet-i nisvân erkeklerden daha ziyade midir?" meselesi ele alınır. Kadınlar, erkeklerden daha mı hassastır? Sınırlarındaki zaaf, düşünce yapıları eserlerine yansır mı? Makalenin yazarına göre güzel sanatlarda medeniyet ilerledikçe, kadınlar erkeklerden daha mühim bir ilerleme gösterecekler, madenlerde, fabrikalarda çalışarak yorulan erkeklerine, ruhlarının ihtiyaç duyduğu şiiri, kadınlar bahşedecektir. Tahsin Nahid, feministlere karşı menfî tavrını yazısının sonundaki şu iddiası ile tamamlar. Ona göre feministler, yalnız güzel sanatlarla meşgul olsalardı, ruhî kabiliyetleriyle örtüştüğü için kendilerine parlak bir gelecek hazırlamayı başaracaklardır. (Tahsin Nahid, 1325, s. 740-744).

Sonuç

II. Meşrutiyet'in ilanından birkaç ay sonra 1908 yılı Eylül ayında yayın hayatına başlayan *Resimli Kitap* dergisi, Türk kültür, siyaset ve edebiyat tarihinde tesirli olmuş önemli dergilerden biridir. Özellikle II. Abdülhamid döneminin yaklaşık son on yılında sanatçılar üzerinde baskıcı tutumun arttığına inanan, bir istibdat rejimi olduğunu düşünen muhalif sanatçılar, hürriyetin ilanı ile beraber yeni bir edebiyat ve fikir hayatı kurmayı arzulamışlardır. *Resimli Kitap* dergisinin kadrosunda yer alan gazeteciler ve edebiyatçılar da bu uğurda çalışmalar ortaya koymuşlardır. Sanat ve edebiyat politikaları söz konusu olduğunda II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki ilk yılda Türk matbuatının ve edebiyatının gündemi nasıl işlemiştir sorusunun cevabının arandığı bu çalışmada *Resimli Kitap* dergisi seçilmiştir. II. Meşrutiyet heyecanının en yüksek olduğu bu ilk yılda edebiyatın önceki dönemlerden farklı bir muhteva ve üslupta işlemesi gerektiği vurgulanmıştır. Edebiyatın ve edebiyatçıların görevi estetik olanı toplumsal fayda ile buluşturmasıdır. Bunun için Türkçenin sadeleşme politikaları sürdürülmeli, sadece kadın, aşk meseleleri ele alınmamalıdır. Ancak dergide yayımlanan yazılara bakıldığında edebiyatın henüz bu seviyede bir varlık gösteremediği eleştirilir. Özellikle edebiyat sohbetleri başlığı altında yayımlanan yazılarda daha gerçekçi, faydaya dönük, vatanperver bir edebiyata dönmek gerektiği vurgusu yapılır. Diğer taraftan *Resimli Kitap*'ın birinci yılında Türk kadın edebiyatçılarının ortaya koyduğu eserler, yazılarını yayımladıkları mecralar üzerinde durulur. Ancak II. Meşrutiyet senelerinde kadınlar arasında ciddi revaç bulan feminizm meselesine temkinli yaklaşıldığı görülür. Türk aydın kadınlarının bu türden nevezuhur fikir akımlarına kendilerini kaptırmamaları tavsiye edilir. Bunların yanında millî bir

tiyatronun inşası için kurulan kadroların varlığından bahsedilir. Batı tiyatrosuna dair teorik yazılara yer verilir. Dil meseleleri, Türk basınının yeni dönemde nasıl bir mevzi alacağı, alması gerektiği tartışmaları üzerinde de durulur. Buna göre siyasi inkılap gibi bir edebî inkılap da yürürlüğe girmelidir beklentisi dile getirilir. Söz konusu yıl aralığında edebiyat tartışmalarında Tanzimat'tan sonra öne çıkan Namık Kemal ve Ahmed Midhat Efendi gibi figürlere özellikle vurgu yapılır. Namık Kemal'in bir hürriyetçi ve meşrutiyetçi aydın olarak yeni dönemde sembol bir isme döndürüldüğü görülür. Ahmed Midhat Efendi ise romancılığı dolayısıyla ele alınarak ortaya koyduğu eserlerin edebî kıymetinin zayıflığı üzerinde durulur.

Kaynakça

- Ali Kemal. (1324, Teşrinievvel). Millî tiyatro. *Resimli Kitap*, 2. 181-187.
- Bedi Nuri. (1325, Ağustos). Matbuat ve izdiham. *Resimli Kitap*, 11. 1072-1081.
- Halide Salih. (1325, Nisan). Tiyatro edebiyatı. *Resimli Kitap*, 7. 699-703.
- Hamdullah Subhi. (1324, Teşrinisani). Midhat Paşa. *Resimli Kitap*, 3, 245.
- Hüseyin Kâzım. (1325, Ağustos). Eski-yeni. *Resimli Kitap*, 11. 1083-1085.
- Erdoğan, B. ve Alan, S. (2023). Türk basınında edebî türlere tahsis edilmiş bir dergi: Resimli Roman Mecmuası. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 8(3), 134-155.
- Mehmed Ali Tevfik. (1324, Kanunuevvel). Bir bedîa-i şiir ve hakikat. *Resimli Kitap*, 4-5-6. 361-371.
- Mehmed Rauf. (1324, Kanunusani). Bugünkü ediplerimiz. *Resimli Kitap*, 5. 417-419.
- Mehmed Veled. (1324, Eylül). Lisanımızın esasları ve Şemseddin Sami Bey. *Resimli Kitap*, 1, 24-29.
- Moralı, S. S. (1979). Bir zamanların güzel bir mecmuası. *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 1, 37-39.
- Özdemir, S. (2021). *II. Meşrutiyet dönemi Türk edebiyatından Resimli Kitap*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Polat, N. H. (1987). Şahabeddin Süleyman. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Raif Necdet. (1325/1909, Eylül). Musahabe-i edebiye. *Resimli Kitap*, 12. 1183-1196
- Safvet Nezihi. (1324, Kanunusani). Bizde romancılık ve romanlar I. *Resimli Kitap*, 5, 7. 435-438.,
- Safveti Ziya. (1324, Eylül). Serbestî-i matbuat I. *Resimli Kitap*, 1, 34-38.
- Süleyman Nazif, (1324, Teşrinievvel). Şiir ve ahlak. *Resimli Kitap*, 2. 119-120.
- Tahsin Nahid, (1325, Nisan). Nesl-i cedid edibeleri. *Resimli Kitap*, 7. 740-744.
- Tekin, A. ve İzgöer, A Z. (2017). *Resimli Kitap I-II-III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiye'de siyasal partiler C. 1*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Turinay, N. (1983). Resimli kitap ve II. Meşrutiyet yıllarında dergiler. *Millî Kültür*, 38, 23-26.